

КРИМІНОЛОГІЯ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, ПРАВОВА СТАТИСТИКА, ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ, СУДОВА МЕДИЦИНА

Кулик Катерина Дмитрівна

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

к. ю. н., асистент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права

ХІМІЧНА КАСТРАЦІЯ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: ЗА ЧИ ПРОТИ?

Злочини проти статевої недоторканості неповнолітніх завжди становили підвищену суспільну небезпеку та привертали увагу громадськості своєю резонансністю. Особливо питання протидії злочинам досліджуваного виду стало активно обговорюватися представниками правоохоронних органів, засобами масової інформації та населенням останні 5–10 років, коли існування цієї проблеми перестало приховуватися як державою, так і суспільством.

Протягом цього періоду і до сьогодні було запропоновано безліч концепцій та заходів, які могли б та повинні були знизити кількість випадків вчинення статевих злочинів проти неповнолітніх в Україні. Однак, надані пропозиції не дають очікуваних результатів. Зокрема, відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України за 2018 р. було зареєстровано 84 випадки вступу у статеві зносини з особою яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 Кримінального кодексу України) [1] та 274 випадки вчинення розбещення неповнолітніх (ст. 156 Кримінального кодексу України), а з січня по жовтень 2019 р. обліковано 65 та 250 злочинів відповідно. Не варто забувати ще й про статистику згвалтувань неповнолітніх та малолітніх. Ці дані фіксують тільки офіційну, зареєстровану злочинність, проте реальний стан справ не демонструють. Згідно з авторським кримінологічним дослідженням рівень латентності таких злочинів, зокрема, розбещення неповнолітніх може перевищувати 80% кількості зареєстрованих посягань [2, с. 46].

У зв'язку з вищевикладеним постає необхідність у впровадження невідкладних заходів протидії та запобіганню вчиненню злочинів проти статевої недоторканості неповнолітніх. Одним із таких заходів, на думку фахівців, є посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів цього виду, зокрема введення хімічної кастрації як вид покарання для винних осіб. Так, у Верховній Раді України було зареєстровано два законопроекти, які містять санкції, пов'язані із запровадженням примусової чи добровільної хімічної кастрації як виду покарання відповідно: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені стосовно малолітньої особи, неповнолітньої особи, особи, яка не досягла статевої зрілості» № 6449 від 15.05.2017 р., «Проект закону про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження Єдиного реєстру осіб засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої чи малолітнього та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої чи малолітнього)» № 6607 від 21.06.2017 р. Обидва проекти законів були розглянуті на сесії Верховної Ради України 11.06.2019 р. Результатом розгляду стало прийняття в першому читанні проекту № 6607 та прийняття Закону № 6449, що, вочевидь, є суперечливим. Однак, 04 вересня 2019 р. Президент України повернув проект закону № 6449 на доопрацювання зі своїми пропозиціями. Громадськість була обурена таким рішенням, що викликало численні суперечки й між представниками науки, медицини та правоохоронних органів, тому слід більш детально дослідити це питання.

У суспільстві існує стереотип, відповідно до якого всі особи, які вчинили статеві злочини щодо неповнолітніх, мають такий психічний розлад (у межах осудності), як педофілія. Однак поняття «педофіл» не завжди співпадає з поняттям «особа, яка вчиняє статеві злочини щодо неповнолітніх», оскільки не кожен, хто вчиняє досліджувані злочини, є педофілом, як і не кожен педофіл вчиняє статеві злочини проти неповнолітніх.

Термін «педофіл» є медичним, психіатричним або сексологічним, але не юридичним. На побутовому рівні та в засобах масової інформації термін «педофілія» часто помилково використовується щодо всіх осіб, які вчинили сексуальні злочини щодо неповнолітніх. Це призводить до появи панічного страху серед населення, висловлювання заяв щодо необхідності примусового виявлення «латентних педофілів», їх реєстрації та соціальної ізоляції.

Потребує окремого пояснення питання співвідношення педофілії та розпусних дій щодо осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку. Від-

повідно до Міжнародної класифікації хвороб 10-го перегляду (МКХ-10) педофілія – це розлад сексуальних вподобань, який проявляється у сексуальному тяжінні до дітей, зазвичай допубертатного або раннього пубертатного віку. МКХ-10 висуває ряд ознак, які повинні бути притаманні особі для діагностування в неї педофілії. По-перше, особі, яка страждає на це захворювання, властиве інтенсивне бажання статевих актів з дитиною або аналогічні сексуальні фантазії, які виникають періодично. По-друге, такі особи діють відповідно до цих вподобань, а у випадку неможливості задоволення означених бажань відчують серйозний стрес. По-третє, наведені симптоми спостерігаються у них протягом щонайменше 6 місяців. Згідно з класифікацією F65.4 педофіл постійно чи переважно відчуває статевий потяг до дітей або до осіб пубертатного віку. Індивідууму з таким діагнозом має бути не молодше 16 років і він щонайменше на 5 років повинен бути старшим за об'єкт тяжіння, а останньому має бути не більше 13 років [3].

На жаль, під час проведення судово-психіатричних експертиз не завжди з'ясовується, чи має особа стійке статеве тяжіння до дітей, яке триває більше 6 місяців, або це ситуативний потяг, зумовлений відсутністю дорослого партнера. Тому про стійкість сексуальних потягів можна судити, аналізуючи діяння винних, а саме їх неодноразові злочинні посягання на статеву недоторканість осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку (за їх кримінальним минулим). За даними висновків судово-психіатричних експертиз авторського кримінологічного дослідження (на прикладі злочину, передбаченого ст. 156 КК України) частка осіб, яким було встановлено діагноз «педофілія», становив лише 5,1% з 193 досліджених осіб.

Отже, наявність у особи схильності до педофілії не можна вважати обов'язковою ознакою її суспільної небезпечності. Так, ці особи можуть задовольняти свої сексуальні потреби, реалізуючи їх при мастурбації під час перегляду візуальної продукції порнографічного характеру, у сексуальних фантазіях, несексуальному спілкуванні з дітьми або під час таємного спостереження за ними. Хоча необхідно відмітити, що наявність цього розладу психіки та поведінки певною мірою зумовлює можливість виникнення мотиву на вчинення сексуальних дій щодо неповнолітніх осіб, оскільки контролювати свої вподобання неможливо, проте є змога контролювати свої вчинки. Великого значення при цьому набувають особистісно-рольові функції людей з цим діагнозом, ступінь самоконтролю, їх бажання додержання загальноприйнятих правил і вимог до поведінки, соціальних, моральних та кримінально-правових заборон.

Таким чином, ми бачимо, що схильність до педофіліє є психічною проблемою, а не фізіологічною. А тому і виправні заходи, які будуть застосовуватися до винних осіб повинні бути відповідними.

Заходи медичного характеру (як з призначенням медичних препаратів, так і без їх призначення) повинні проводитися висококваліфікованими фахівцями у галузі психології, психіатрії, сексології та психотерапевтичної корекції. Їх завданням має бути прищеплення проблемним особам позитивних цінностей та установок на повагу до суспільних морально-етичних принципів, підвищення самоконтролю осіб, схильних до вчинення статевих злочинів щодо неповнолітніх, орієнтацію на свідому відмову від вчинення суспільно небезпечного діяння.

Одним із радикальних заходів медичного характеру запобігання статевим злочинам проти неповнолітніх є застосування як виду покарання «хімічної кастрації». Хімічна кастрація полягає у прийомі спеціальних ліків, які пригнічують вироблення тестостерону.

Застосування останнього заходу є предметом широкої дискусії як серед науковців, так і серед практичних робітників правоохоронних та медичних органів. Проте хімічна кастрація вже застосовується у Чехії, Російській Федерації, Казахстані, Польщі та Південній Кореї. Подібну відновлювальну медикаментозну терапію практикують також у Франції, Швеції, Німеччини та Данії: деякі засуджені-педофіли для унеможливлення вчинення ними сексуальних злочинів добровільно приймають антиандрогени [4].

Для реалізації досліджуваного заходу злочинець повинен отримувати ін'єкції щомісяця або кожні три місяці. До того ж препарати, які при цьому застосовуються, справляють медикаментозну дію лише за умов їх регулярного введення. Після закінчення вживання антиандрогенів закінчується і їх дія. Із запропонованого проекту закону №6449 не було зрозуміло, чи пропонується суду визначити термін застосування хімічної кастрації, чи ця міра є довічною. При цьому слід також враховувати досить високу вартість препаратів, які в Україні не виготовляються.

Проведений аналіз природи поведінки осіб, які вчинили злочини проти статевої недоторканості неповнолітніх, так і сутності «хімічної кастрації», приводять до висновку, що її застосування не гарантує унеможливлення вчинення такими особами повторних статевих злочинів. А навіть, навпаки, може спонукати їх вчиняти більш жорстокі злочини, оскільки, серед побічних ефектів вживання таких препаратів є депресія з подальшим розвитком агресивності [5].

Таким чином, на нашу думку, є доцільним введення «хімічної кастрації» як одного із заходів запобігання статевим злочинам проти неповно-

літніх в Україні, але при дотриманні таких умов: 1) наявність у особи патології, яка не може бути подолана іншими засобами; 2) застосування відповідних препаратів не повинно завдавати шкоди фізичному та психічному стану здоров'я винного; 3) наявність особистої згоди на вживання препарату. Ці заходи можуть бути застосовані тільки у суворій відповідності до національного законодавства та нормативних актів міжнародного права, ратифікованих Україною.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. Голос України від 19.06.2001 №107.
2. Кулик К. Д. Кримінологічна характеристика та запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 231 с.
3. Расстройства сексуального предпочтения (F65). Международная классификация болезней 10-го пересмотра (МКБ-10). URL: <http://mkb-10.com/index.php?pid=4358> (дата звернення: 10.11.2019). – Заголовок з екрану.
4. Фартушная А. GPS-страж для педофила. Эффективность самых современных высокотехнологических систем по защите детей от домогательств извращенцев вызывает большие сомнения. Вокруг света – первый познавательный портал. URL: <http://www.vokrugsveta.ru/telegraph/theory/522/> (дата звернення: 10.11.2019). – Заголовок з екрану.
5. Хімічна кастрація: що це, як діє та до кого застосовують. URL: https://24tv.ua/health/himichna_kastratsiya_lyudey_shho_tse_yak_diy_e_koli_zastosovuyut_n1170804 (дата звернення: 10.11.2019) – Заголовок з екрану.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Юридична клініка

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Збірка тез наукових доповідей і повідомлень
X Всеукраїнської науково-практичної конференції науковців,
практикуючих юристів, аспірантів та студентів

(м. Харків, 16 листопада 2019 р.)

Харків
«Право»
2019

УДК 134(477)-044.337

A43

Редакційна колегія:

В. П. Янишен – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, керівник Юридичної клініки;

Я. О. Токарь – здобувач кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, адміністратор Юридичної клініки;

М. Р. Рудковська – студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, консультант Юридичної клініки

Актуальні шляхи удосконалення українського законодавства :
A43 зб. тез наук. доп. і повідомл. X Всеукр. наук.-практ. конф. науковців, практикуючих юристів, аспірантів та студентів (м. Харків, 16 листоп. 2019 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Юрид. клініка. – Харків : Право, 2019. – 218 с.

ISBN 978-966-937-824-8

У збірці містяться тези наукових доповідей і повідомлення учасників X Всеукраїнської науково-практичної конференції науковців, практикуючих юристів, аспірантів та студентів «Актуальні шляхи удосконалення українського законодавства».

Збірка розрахована на науковців, аспірантів юридичних ЗВО, молодих вчених-правників, студентів та всіх, хто цікавиться тенденціями розвитку українського законодавства.

УДК 134(477)-044.337

ISBN 978-966-937-824-8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019

© Юридична клініка, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Збірка тез наукових доповідей і повідомлень
X Всеукраїнської науково-практичної конференції науковців,
практикуючих юристів, аспірантів та студентів

(м. Харків, 16 листопада 2019 р.)

*Відповідальність за зміст тез доповідей
та повідомлень несуть самі автори*

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *М. В. Журавльової*

Підписано до друку з оригінал-макета 14.11.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 11,96. Ум. друк. арк. 12,67. Вид. № 2333.
Тираж 75 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Дуюнова Т. В.
Тел. (057) 717-28-80